

Marta Pessarrodona ressegueix el destí de les intel·lectuals que el 1939 van passar la ratlla o van ser silenciades

L'altre color de l'exili

Eva Vázquez
BARCELONA

Unes cent mil persones van emprendre el camí de l'exili amb la caiguda de Catalunya l'hivern de 1939. No hi ha distinció entre homes i dones, en aquesta xifra aproximada, però és evident que, de dones, n'hi havia, i algunes de prou significades dins la cultura del país, com ara Mercè Rodoreda, Anna Murià, Margarida Xirgu, Victoria Kent, Teresa Pàmies, Irene Polo, Frederica Montseny o Aurora Bertrana. A Marta Pessarrodona, però, li fa l'efecte, encara que no disposi de dades fiables, que la proporció de dones que van quedar-se i van patir l'anomenat exili interior va ser també considerable, i en tot cas superior a la dels homes que van trobar-se en la mateixa circumstàn-

cia. Roser Matheu, Rosa Leveroni, Hermínia Grau o Rosa Maria Arquimbau en són algunes, com també la novel·lista i crítica d'art Elvira Augusta Lewi, activíssima durant els anys trenta, de qui es perd completament el rastre a partir del 39.

Però potser l'exemple més flagrant de silenciament és el de la il·lustradora Lola Anglada, que tot i haver estat autora del conte *El més petit de tots*, el gran èxit popular de la República, festivament antifeixista, amb l'entrada dels franquistes va decidir quedar-se a casa, tancada amb pany i clau, abans de poder treure tímidament el nas tan tard com el 1947. Molt temps després, en una entrevista, la dibuixant explicaria que es va veure en aquella penosa situació a causa d'un expedient policial instruït a pe-

tició, traïcions inexplicables, d'un col·lega seu, el també il·lustrador Opisso.

Modernes i excloses

D'aquestes dues formes de desterrament, entre el camí cap a la frontera i la reclusió forçada, tracta el nou llibre de la poeta, assagista i traductora Marta Pessarrodona (Terrassa, 1941), *L'exili violeta* (Meteora), un estudi escrit amb passió militant, amb causticitat i ironia sovint, volgutament sense cap neutralitat, sobre les intel·lectuals catalanes que es van exiliar, fugint o amagant-se, aquell cru hivern de 1939. El treball és fruit d'una intensa recopilació de material iniciada mentre Pessarrodona preparava la biografia *Mercè Rodoreda i el seu temps* (2005), que l'autora ha aprofitat per anar desgranant en dos llibres més,

Marta Pessarrodona, el maig passat a la seva residència de Sant Cugat. ■ ORIOL DURAN

Donasses (2006), miscel·lània d'algunes de les figures femenines més rellevants de la cultura catalana de la modernitat, i *França 1939: la cultura catalana exiliada* (2010), un altre assaig sobre l'exili, aquí, sense particularitats de gènere. *L'exili violeta* és doncs el resultat d'una laboriosa investigació que permet a Pessarrodona resseguir els destins de les "modernes", aquell estil de dona sorgit del liberalisme dels anys trenta abans de ser substituït per la "niña" del nacionalcatolicisme, i en el qual s'inclouen intel·lectuals prou conegudes, com Rodoreda o Bertrana, però també moltes altres de poc estudiades, com la pintora Roser Bru, la dramaturga

Carme Montoriol i la narradora i primeríssima traductora de Joyce Maria Teresa Vernet, tan marginada en la postguerra, que diuen que la van trobar al seu pis quan feia dies que era morta.

Pessarrodona té també la deferència de posar en primer pla l'activitat d'algunes dones enfosquides per la preeminència dels pares, els marits o els amants. És el cas de Clementina Arderiu o Mercè Devesa, les dones de Carles Riba i Josep M. de Sagarra, totes dues poetes, i de Maria Antònia Freixes, secretària d'Antoni M. Sbert, o de la traductora Hermínia Grau Aymà, casada amb Agustí Duran Sanpere i gran amiga de Lluís Nicolau d'Olwer. De

totes se'n ressegueix la peripècia, a través de cartes, memòries i documents diversos, pel Mas Perxés d'Agullana, pels camps d'internament, per les residències d'acollida de Tolosa o Montpeller, pel castell de Roissy-en-Brie, per les oficines d'expedició de passaports, pel laberint demencial de la Generalitat dispersada i de les passions humanes aguditzades en la penúria i el perill (hi va haver adulteris i maldiences i enveges). Per no perdre's enmig de tal abundància de dades, Pessarrodona ha incorporat en apèndix les fitxes biogràfiques de les principals persones citades i un pràctic diccionari per immergir-se en les institucions i els escenaris de l'època. ■

Críticacinema

Carlos Losilla

A la recerca d'un estil

No controles

Dir.: Borja Cobeaga. Int.: Unax Ugalde, Julián López.
Espanya, 2010

Amb la seva primera pel·lícula, *Pagafantas*, Borja Cobeaga va voler fer un gir de 180 graus a la comèdia espanyola: manifest generacional sense cap tipus de

malenconia, aquell treball podria considerar-se l'altra cara de, per exemple, *Todas las canciones hablan de mí*, de Jonás Trueba, on el fet de créixer està relacionat amb el dolor i la maduració personal. Els personatges de Cobeaga, en canvi, s'assemblen més als d'algunes comèdies nord-americanes recents,

en el sentit que el seu terpanisme és una mena de defensa contra el món exterior. Doncs bé, això és el que posa en evidència el seu segon film, *No controles*, on la comèdia sofisticada es dona la mà amb una certa actitud gambera, absurda, que prové sobretot del personatge interpretat per Julián López,

ahora Sancho Panza del protagonista –que vol recuperar la seva xicota en una esbojarrada nit de Cap d'Any– i mirall deformat on es reflecteixen les seves misèries.

El problema de Cobeaga, que no ha solucionat a *No controles*, és que sempre sembla necessitar molts elements per fer una

comèdia. I de vegades aquests materials provenen d'una certa tradició espanyola no gaire distingida, on el traç gruixut i la superficialitat de la broma fàcil van per sobre de la construcció i el ritme. D'aquesta manera, *No controles*, paradoxalment, funciona més quan es lliura a l'anarquia que quan vol estructurar

una comèdia romàntica. Manca l'equilibri, la mesura, allò que en diuen el *timing*, que Cobeaga cerca desesperadament però només pot aconseguir en algunes escenes concretes. Sigui com sigui, li haurem de seguir la pista: té empenya, idees i dots innegables per a la creació de personatges.